

תקציר

מעבר רפית: מי מחזיק במפתחות?

מרץ 2009

רצועת עזה סגורה מזה קרוב לשנתיים מכל עבר באופן כמעט הרמטי, ומיליון וחצי תושביה סובלים מבידוד ומהעדר חופש תנועה. הרצועה נסגרה בידי ישראל בתהליך הדרגתי של שנים, שכלל הנהגת משטר יציאה באמצעות היתרים, בניית גדר, הטלת סגר הולך ומתהדק על המעברים היבשתיים ומניעת תנועה אווירית או ימית.

כתוצאה מכך, הפך מעבר רפית, שבין רצועת עזה למצרים, לצוהר חיוני עבור תושבי הרצועה לצורך תנועה אל מחוץ לרצועה ואליה, ולמעבר שמקשר לא רק בין רצועת עזה לבין מצרים, כי אם לשער בין הרצועה לבין העולם החיצון בכלל, ואפילו לגדה המערבית. בתקופות בהן התאפשרה במעבר רפית תנועה סדירה, עברו דרכו עשרות אלפי אנשים בחודש לשני הכיוונים.

דא עקא, בשנה שבין נפילתו בשבי של החייל גלעד שליט (יוני 2006) ועד השתלטות חמאס על השלטון הפנימי ברצועה (יוני 2007), סגרה ישראל את מעבר רפיח 86% מהזמן; מאז יוני 2007, סגור מעבר רפיח באופן קבוע, למעט פתיחות אקראיות ומצומצמות שעורכת מצרים, אשר עונות רק על אחוזים ספורים מהצורך של תושבי הרצועה ביציאה ממנה וכניסה אליה.

לסגירת רפיח השלכות קשות על תושבי הרצועה, בהן מניעת גישה לשירותי רפואה שלא ניתן לקבל בעזה, החמצת אפשרויות של לימודים אקדמיים או תעסוקה בחו"ל או בגדה המערבית, פירוד ממושך של בני משפחה משני עברי הגבול, פגיעה אנושה במסחר ובעסקים, הגברת תחושת הסגירות, הבידוד וחוסר המוצא בקרב תושבי הרצועה, וחוסר יכולת ממשי לעזור את הרצועה, גם בנסיבות של סכנת חיים.

פגיעות קשות אלה בזכויותיהם של תושבי עזה נולדות מסגירת מעבר רפית, ועל כן מי שסוגר את מעבר רפיח נושא באחריות להפרות אלה. מאז נסיגת ישראל מרצועת עזה ב-2005, כולל מגבול עזה-מצרים, קשה להצביע על גורם אחד שאחראי באופן בלעדי לסגירתו של מעבר רפיח. מספר גורמים מעורבים במידה זו או אחרת בשליטה במעבר: ישראל, מצרים, שלטון חמאס ברצועה והרשות הפלסטינית. כל אחד מהגורמים הללו מתנער מאחריות ומפנה אצבע מאשימה כלפי אחרים ביחס לסגירת המעבר, וכך נחסמת גישתם של 1.5 מיליון תושבי הרצועה לעולם החיצון, לכאורה מבלי שאיש נושא באחריות לכך.

דו"ח זה בא לפזר את הערפל ואת העדר השקיפות ולענות לשאלה מי סוגר את מעבר רפיח, ומכאן מי אחראי להפרות הזכויות של תושבי רצועת עזה, אשר נובעות מסגירת המעבר.

על מנת לענות לשאלה זו, פותח הדו"ח בחלק עובדתי אשר כולל סקירה מקיפה של המדיניות לגבי מעבר רפיח ויתר מעברי הרצועה לאורך השנים, ההסדרים השונים לפיהם פעל מעבר רפיח, נתונים על העוברים בו עד סוף דצמבר 2008, וליבת העניין - ההשלכות החמורות של סגירת רפיח על תושבי הרצועה, ובראש ובראשונה על גישתם לשירותי בריאות נאותים. הזרקור בהקשר זה מופנה בעיקר להשלכות של הגבלות התנועה של אנשים, אך במידת מה שופך אור גם על התוצאות הקשות של ההגבלות על מעבר סחורות לרצועה. כמו כן, מוצגות באופן מפורט עמדות הצדדים השונים בנוגע למעבר רפיח, ומתוארים מידת השליטה של הגורמים השונים במעבר, שילוב האינטרסים שעומד מאחורי סגירתו והמאבקים הפוליטיים אשר מטרפדים את פתיחתו. הדברים מתבססים על תחקירי שטח, מידע מרשויות ישראל, כולל כזה שהוצג בפני בית המשפט העליון, מידע מארגונים פלסטיניים ובינלאומיים ופגישות והתכתבות עם אנשי הרשויות הרלוונטיות בישראל, במצרים, בעזה ובגדה המערבית.

על סמך פריסת העובדות, המוצגות בפני עצמן וללא פרשנות, מובא ניתוח של האחריות המשפטית של הגורמים השונים. הניתוח מתבסס על חובותיו של כל גורם מתוקף המשפט הבינלאומי ועל העיקרון לפיו מידת השליטה שמפעיל כל גורם מכתיבה את מידת האחריות בה הוא נושא למעבר, ולהשלכות של סגירתו.

הניתוח מתמקד בעיקר באחריותה של ישראל לחופש התנועה של תושבי עזה, משני טעמים: בראש ובראשונה, יש לראות את השליטה במעבר רפיח על רקע שליטתה של ישראל בכל המעברים האחרים של רצועת עזה - ים, אוויר ויבשה - אשר הופכים את עזה לשטח חסום שתלוי במעבר רפיח לצורך מגע עם העולם החיצון. לשליטה זו השלכות משמעותיות על אחריותה של ישראל בנוגע למעבר רפיח. על פי עמדת גישה ורופאים לזכויות אדם (רל"א), ישראל מהווה עדיין כוח כובש ברצועה, משום שהיא שולטת בהיבטים משמעותיים של החיים בעזה, לרבות בגבולות, במרשם האוכלוסין הפלסטיני, במערכת המיסוי ובמימון שירותים ציבוריים; משום כך, אנו מייחסים לה אחריות-יתר לחופש התנועה של תושבי הרצועה. שנית, כארגונים ישראליים, אנו רואים את עיקר אחריותנו בהפניית המלצות והצבת דרישות לרשויות המדינה בה אנו פועלים, אשר לנו גישה למוסדותיה. בד בבד, אנו מנתחים את אחריותם של הגורמים הנוספים - בעיקר מצרים, הרשות הפלסטינית וחמאס - לחסימת הגישה של תושבי עזה לעולם החיצון, ומפנים כלפיהם דרישות בהתאם. קוראי הדו"ח מוזמנים להציע ניתוח ומסקנות משלהם, על סמך העובדות המפורטות בדו"ח, ועל סמך מסקנותיהם לפנות לרשויות המתאימות עם המלצות ודרישות משלהם. לצורך זה, מוצג הניתוח שלנו באופן נפרד מן הרקע ההיסטורי והעובדתי (פרקים 1 ו-2) ומשטיחת עמדות הצדדים (פרק 5). עותק מדו"ח זה נשלח

לרשויות השונות. תגובתה של הרשות הפלסטינית מופיעה בנספח ב' של הדו"ח, ואילו יתר הרשויות בחרו להמנע ממשלוח תגובה לצורך פרסומה במסגרת הדו"ח.

בקרב רשויות ישראל וגורמים אחרים, נהוג להתייחס לסגר על עזה כאל סוגייה פוליטית; עמותות גישה ורל"א מדגישות שזכותם של מיליון וחצי תושבי הרצועה לצאת את רצועת עזה ולחזור אליה אינה סוגייה פוליטית, כי אם זכות בסיסית, שהגורמים המפעילים שליטה על מעבר רפיח מחוייבים לכבד ולקיים. הגורמים השונים - ובעיקר ישראל, מצרים, הרשות הפלסטינית וחמאס - נדרשים לתת דין וחשבון להפרות זכויותיהם של תושבי הרצועה, ולנקוט בפעולה קונקרטי שתביא לפתיחת המעבר, כשזכויותיהם של תושבי עזה תעמודנה בראש סדר העדיפויות, מעבר לאינטרסים מדיניים או מאבקים פוליטיים, אשר מנציחים כיום את סגירת המעבר. הם רשאים לבחור את ההסדר שבאמצעותו הם יקיימו את חובתם לאפשר תנועה בין עזה לבין העולם החיצון, אולם עצם החובה לעשות זאת אינה נתונה לשיקול דעת פוליטי.

דו"ח זה מתמקד ברפיח, על מנת לשפוך אור ולהבהיר את נסיבות השליטה המורכבות והייחודיות במעבר זה, בניגוד לשאר מעברי הרצועה, הנשלטים באופן ישיר ובלעדי בידי ישראל. עם זאת, בראש מעיינינו בהוצאת דו"ח זה ניצבים חופש התנועה של תושבי רצועת עזה, וגישתם לעולם החיצון וממנו. הללו יכולים להתממש דרך מעבר רפיח, אך הם יכולים - וראויים - להתממש גם דרך שאר מעברי הרצועה, דהיינו מעברי הים והאוויר והמעברים היבשתיים עם ישראל.

ברוח זו פונה הדו"ח גם לקובעי מדיניות מקומיים זרים, בבואם לעצב הסדרים עתידיים בנוגע למעבר רפיח וליתר מעברי הרצועה: הסדרים קודמים אפשרו סגירה תדירה של מעבר רפיח, ולכן יצרו פגיעה מתמשכת בזכויותיהם של תושבי הרצועה, ועל כן בלתי ראוי להשיבם על כנם; כל הסדר עתידי חייב בראש ובראשונה לערוב לכיבוד זכויותיהם של תושבי עזה, ובהן הזכות לחופש תנועה, ולאפשר לתושבים גישה סדירה, קלה ונוחה למדינות העולם ולגדה המערבית.

תקציר הניתוח וההמלצות

ישראל

על אף שכוחות ישראליים אינם נמצאים בגבול מצרים-עזה באופן קבוע, מוסיפה ישראל להפעיל שליטה מהותית ועקיפה באפשרות לפתוח את מעבר רפיח, ועושה שימוש בשליטה זו על מנת להפעיל לחץ על תושבי עזה, כחלק ממדיניות של ענישה קולקטיבית. ישראל שולטת בכל שאר המעברים של רצועת עזה וסוגרת אותם, ובכך יוצרת תלות במעבר רפיח כערוץ בלעדי בין הרצועה לעולם החיצון. שליטת ישראל במעברי הרצועה, בנוסף לשליטתה בהיבטים משמעותיים נוספים של החיים ברצועת עזה, מולידה את אחריותה של ישראל לאפשר חופש תנועה מעזה ואליה. לפי עמותות גישה ורל"א, שליטה זו מהווה שליטה אפקטיבית, אשר מטילה על ישראל חובות מכוח דיני הכיבוש; אולם, גם על-פי העמדה שלא מדובר בכיבוש, השליטה הישראלית בעזה - בעבר ובהווה - מטילה על ישראל חובות כלפי תושבי עזה מתוקף דיני זכויות האדם, מתוקף זכות המעבר של תושבי הרצועה החסומה, וכפועל יוצא של דיני "פוסט-כיבוש". אחריות זו מחייבת את ישראל לאפשר את הפעלתו הסדירה של מעבר רפיח ולחילופין לאפשר תנועה דרך המעברים האחרים - ים אוויר ויבשה. על ישראל מוטלת אחריות מיוחדת למערכת הבריאות בעזה, ובכלל זה לגישה של חולים לטיפול רפואי שאינו זמין ברצועה, בין היתר כתוצאה מהסגר הישראלי, המונע ממערכת הבריאות בעזה להתפתח.

עמותות גישה ורל"א קוראות לישראל:

- **להפעיל באופן מיידי הסדר שיאפשר תנועה חופשית של תושבי עזה למדינות אחרות, ויתיר להם לשוב לביתם על פי בחירתם.**
- **אם מימוש זכותם של תושבי עזה לחופש תנועה אל מחוץ לרצועה אינה יכולה להתקיים דרך מעבר רפיח, מסיבה זו או אחרת, על ישראל לאפשר להם מעבר כזה דרך המעברים האחרים - בין אם תנועה יבשתית דרך מעברי כרם שלום או ארז, ובין אם תנועה אווירית וימית מרצועת עזה לעולם החיצון.**
- **לאפשר תנועה של חולים לשטח ישראל לצורך טיפול רפואי, בין אם לשם קבלת טיפול בבתי חולים בישראל ובין אם לצורך תנועה דרך שטח ישראל לגדה המערבית, לירושלים המזרחית ולירדן.**
- **לאפשר את צמיחתה של מערכת בריאות עצמאית ומפותחת בעזה, באמצעות התרת**

מעברם של צוותים רפואיים לצורך מגע עם הקהילה הרפואית הפלסטינית בגדה המערבית ובמזרח ירושלים ועם הקהילה הרפואית העולמית, ובאמצעות הכנסת ציוד רפואי ותרופות בהתאם לסטנדרטים מקובלים של מערכת בריאות מפותחת.

מצרים

מצרים, שהינה בעלת יכולת פיזית לפתוח את מעבר רפיח, סוגרת אותו כתוצאה מלחץ שמופעל עליה בידי ישראל וגורמים אחרים ועל מנת לקדם אינטרסים שלה עצמה, שלא להכיר בשלטון החמאס ברצועת עזה ושלא לאפשר חיבור בינו לבין גורמים מצריים שמתנגדים לשלטון. הסגר על עזה ומצוקת תושביה יוצרים לחץ על מצרים לפתוח את המעבר, והיא עושה זאת לצרכים הומניטריים מעת לעת אד הוק, תוך יידוע ישראל. פתיחות אלה מספקות מענה לאחוזים בודדים בלבד מצרכי התנועה של תושבי עזה. בד בבד, מצרים מתווכת בין הצדדים, על מנת להביא להסכמה בדבר פתיחת המעבר. גם בהיעדר הסכם בין הצדדים האחרים, מצרים מחוייבת לפתוח את מעבר רפיח; חובה זו נובעת מפעולותיה של ישראל, אשר סגרה את שאר המעברים של רצועת עזה ועושה שימוש במעבר רפיח כדי ליישם מדיניות של ענישה קולקטיבית: הסגר הישראלי על הרצועה מטיל על מצרים חובה לפתוח את רפיח מכוח חובתה לכבד את זכות המעבר של תושבי הרצועה החסומה, ומכוח חובתה לפעול נגד הפרתה של אמנת ג'נבה הרביעית בידי ישראל. כמו כן, מצרים מחויבת לאפשר מעבר של סיוע הומניטרי משטחה לרצועת עזה.

עמותות גישה ור"א קוראות למצרים לפתוח את מעבר רפיח באופן סדיר לצורך מעבר של תושבי רצועת עזה דרך שטח מצרים, ולאפשר כניסת סחורות הומניטריות משטחה באופן מספק לתוך רצועת עזה.

שלטון חמאס ברצועה

בניגוד ליתר הצדדים - ישראל, מצרים והרשות הפלסטינית - חמאס הינו הגורם היחיד אשר מעוניין בפתיחתו המיידית והמלאה של מעבר רפיח. עם זאת, התנגדותו של חמאס למעורבות ישראלית בפתיחת המעברים של רצועת עזה מהווה מכשול לפתיחתם. בנוסף, שליטת חמאס בצד הפלסטיני של מעבר רפיח מונעת מהמשמר הנשיאותי של הרשות הפלסטינית לפעול במקום, מה שגורם ליתר הצדדים להותיר את המעבר סגור. בכך, מהווה מעבר רפיח זירה במאבק פוליטי בין חמאס ובין הרשות הפלסטינית וישראל, כשהנפגעים הם תושבי הרצועה, עליהם שולט חמאס באופן ישיר, ואשר לזכויותיהם הוא נושא באחריות.

עמותות גישה ורל"א קוראות לחמאס להעמיד בראש סדר העדיפויות שלו את זכויותיהם של תושבי עזה, עליהם הוא שולט, ולא לאפשר למחלוקות ולמאבקי כוח בדבר ההסדרים במעבר והשליטה בו, להפר את זכותם של תושבי הרצועה לחופש תנועה אל מחוץ לשטח הרצועה.

הרשות הפלסטינית

הרשות הפלסטינית מוסיפה להפעיל שליטה מסויימת גם על תושבי רצועת עזה, ועל כן היא מוסיפה גם לשאת באחריות לזכויותיהם. מאבקי השליטה בין הרשות הפלסטינית לחמאס מביאים לכך שהרשות מתנגדת לפתיחת מעבר רפיח טרם תתחדש שליטת המשמר הנשיאותי בצד הפלסטיני של המעבר, מה שעשוי לחייב את השבתה על כנה של שליטתה של הרשות הפלסטינית ברצועת עזה. סירובה של הרשות להתפשר עם חמאס על השליטה במעבר רפיח תורם להנצחת מצבו הסגור, ובכך מפרה הרשות את מחויבותה לזכויותיהם של תושבי הרצועה.

עמותות גישה ורל"א קוראות לרשות הפלסטינית לקחת חלק בכל יוזמה להפעלת צידו הפלסטיני של מעבר רפיח בתיאום מול כל גורם רלוונטי, כולל חמאס, תוך העמדת זכויותיהם של תושבי הרצועה בראש סדר העדיפויות שלה.

האיחוד האירופי

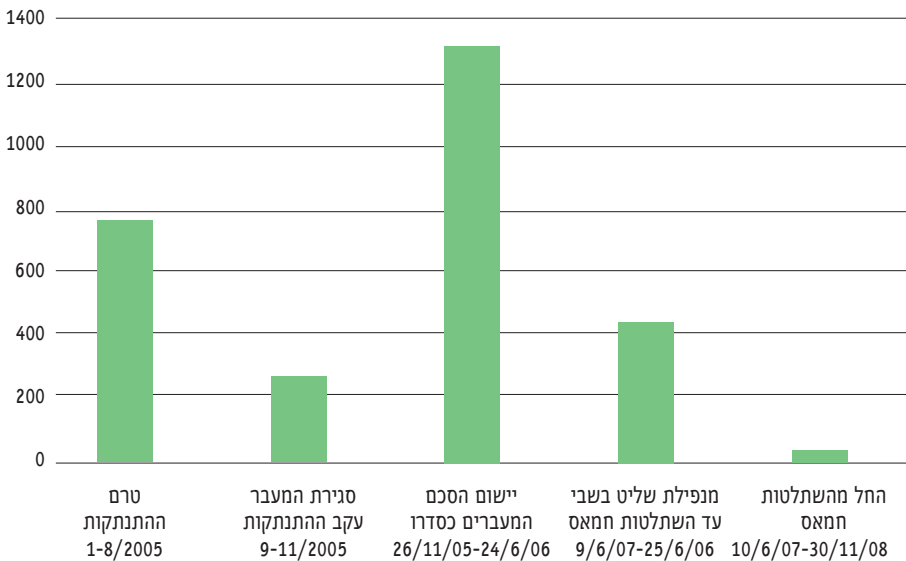
לאיחוד האירופי, שנכוחות כוחותיו כמשקיפים אפשרה את פתיחת מעבר רפיח במסגרת הסכם המעברים, אין יכולת לפתוח את המעבר בעצמו; עם זאת, האיחוד בוחר להמשיך את מעורבותו בהסכם ותומך בחידושו, תחת התנאים שקבעו הצדדים האחרים. מעורבותו של האיחוד במעבר רפיח מחייבת אותו, מתוקף אמנת ג'נבה, לעשות ככל שביכולתו על מנת למנוע את הפרותיה של האמנה, הכרוכות בסגירת רפיח. אם מאמציו אינם מביאים לסיום ההפרה, האיחוד חייב להתנער ממעורבותו בהסכם המעברים, על מנת שפעולותיו לא יהוו הכרה, הסכמה שבשתיקה או שותפות למעשה של ענישה קולקטיבית, תוך הפרה של אמנת ג'נבה.

עמותות גישה ורל"א קוראות לאיחוד האירופי לעשות ככל שביכולתו כדי להביא לפתיחה מחדשת וסדירה של מעבר רפיח, או לחלופה אשר תאפשר מעבר סדיר וחופשי של תושבי רצועת עזה בין הרצועה לבין העולם החיצון בדרך אחרת. אם הדבר אינו בגדר יכולתו של האיחוד, עליו להסיר את ידיו ממעורבותו בהסדרים שנוגעים למעבר רפיח, ולפעול למען כיבוד אמנת ג'נבה הרביעית וזכויות תושבי עזה, מול שאר הצדדים המעורבים.

ארצות הברית

ארצות הברית מעורבת בנעשה בגבול עזה-מצרים - בצורת מתן חסות להסכם המעברים מבלי להתעקש שזה ייושם, ובאמצעות הפעלת לחץ על מצרים למנוע הברחות לתוך הרצועה דרך מנהרות. זאת, מבלי שהיא פועלת נגד הפרות זכויות האדם שנגרמות לתושבי הרצועה כתוצאה מסגירת רפיח, או חותרת להשיג חלופות שיאפשרו את חופש התנועה של תושבי הרצועה. מעורבות זו מטילה על ארצות הברית חובה לפעול למען פתיחת מעבר רפיח או מעבר אחר מרצועת עזה, מכוח החובה שלא להכיר בהפרה של אמנת ג'נבה.

עמותות גישה ור"א קוראות לארצות הברית לעשות ככל שביכולתה כדי להביא לפתיחה מחודשת וסדירה של מעבר רפיח, או לחלופה אשר תאפשר מעבר סדיר וחופשי בין תושבי רצועת עזה לבין העולם החיצון. על ארצות הברית לפעול למען כיבוד אמנת ג'נבה הרביעית, וזכויות תושבי עזה, מצד כל הצדדים המעורבים.

תנועת אנשים יומית ממוצעת במעבר רפיח בשני הכיוונים, 2008-2005

מקור: משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים בשטחים הכבושים (OCHA)

ב-27 בדצמבר 2008 פתחה ישראל במתקפה צבאית ברצועת עזה, שמטרתה המוצהרת היתה לגרום להפסקת ירי רקטות מתחומי רצועת עזה לעבר יישובים ישראלים. במשך שלושה שבועות תקפה ישראל ברצועה תוך שימוש בהפצצות מהאוויר, מהים או מהיבשה. כתוצאה מהמתקפות נהרגו 1,440 פלסטינים, בהם 431 ילדים ו-114 נשים, ו-5,380 פלסטינים נפצעו, מהם 1,872 ילדים ו-800 נשים. בישראל נהרגו באותה עת שלושה אזרחים וחייל ונפצעו 182 אזרחים, כתוצאה מירי רקטות בידי פלסטינים מתוך הרצועה. במהלך המתקפה, נהרגו עשרה חיילים ישראלים, ו-340 נפצעו.¹

התקיפות הישראליות פגעו קשות ביעדים אזרחיים ברצועת עזה: כתוצאה מההפצצות נהרסו כליל למעלה מ-4,000 בתי מגורים ברצועה וכ-17,000 נהרסו חלקית, מה שהותיר עשרות אלפי תושבים ללא קורת גג. כמו כן, נפגעו למעלה מ-50 מתקני או"ם, שמונה בתי חולים ו-26 מרפאות, בתי ספר ואוניברסיטאות, משרדי ממשלה, בתי חרושת, סדנאות ומתקנים מסחריים, מתקני מים, ביוב וחשמל, שדות חקלאיים וכבישים. הערכת גובה הנזקים הכלכליים הישירים של התקיפות עומדת על כשני מיליארד דולה.²

מעבר לפגיעות הקשות בנפש, בגוף וברכוש, נודעות למתקפה הישראלית המאסיבית על רצועת עזה השלכות חמורות וארוכות טווח על הרס התשתיות האזרחיות ברצועה, שגם קודם לכן היו על סף קריסה.

המתקפה הישראלית על רצועת עזה נעשתה כנגד אזור עם רמת צפיפות אוכלוסין מהגבוהות בעולם, נעדר מקלטים או מערכות אזהרה, אשר סובל מסגר מתמשך. במהלך הלחימה, רבבות משפחות קיבלו שיחות טלפון לבתיהם, ובהן הודעה מוקלטת מטעם הצבא הישראלי, המזהיר אותם מפני סכנה של הישארות בבתיהם, פן ייפגעו. לאנשים אלה, וליתר התושבים המותקפים, לא היה מקום בטוח להמלט אליו, משום שהלחימה התבצעה ברחבי הרצועה, שגבולותיה נותרו סגורים. בנוסף, לתושבי הרצועה לא היתה אפשרות לקבל במהלך ההתקפות סיוע, מזון וציוד רפואי בהתאם לצרכיהם. הדבר המחיש בחריפות את הצורך הנואש של תושבי רצועת עזה במעבר פתוח לעולם החיצון, ואת הדחיפות שבמציאת פיתרון למעבר רפיח הסגור.

בימים אלה נערכים מגעים בין הצדדים השונים בנוגע למציאת הסדר עתידי למעבר רפיח. עמותות גישה ורופאים לזכויות אדם קוראות לכל הצדדים המעורבים לדאוג בדחיפות להסדר שיאפשר מעבר סדיר וקבוע בין רצועת עזה למצרים, יענה על צרכי האוכלוסייה ויכבד את חופש התנועה ואת יתר זכויותיהם של תושבי הרצועה. זכויות אלה צריכות לעמוד בבסיס כל הסדר שייקבע; משום כך, בעת גיבוש הסדר כזה, על הצדדים לקחת בחשבון את ניסיון העבר ולבסס מנגנונים שימנעו מצבים של סגירה תדירה של מעבר רפיח, כפי שהיה בעת יישום הסדר המעברים החל מיוני 2006.

פתיחה מחודשת של מעבר רפיח - כמו גם של יתר מעברי הרצועה - לתנועה סדירה וקבועה הינה חיונית לצורך השבה על כנם של חיים נאותים לתושבי רצועת עזה, שיקום וצמיחת כלכלת הרצועה, ובניית חברה פתוחה, משכילה ומשגשגת.

"דו"ח זה בא לפזר את הערפל ואת העדר השקיפות ולענות לשאלה מי סוגר את מעבר רפיה, ומכאן מי אחראי להפרות הזכויות של תושבי רצועת עזה, אשר נובעות מסגירת המעבר"

גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע, הינו ארגון זכויות אדם שנוסד בשנת 2005 ומטרתו היא הגנה על הזכות לחופש תנועה של פלסטינים תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה. גישה פועלת בכלים משפטיים וציבוריים לשם הגנה על זכות זו, המעוגנת במשפט הבינלאומי ובמשפט הישראלי. כיוון שחופש התנועה הינו תנאי מוקדם למימוש זכויות יסוד נוספות, פעילותה של גישה מסייעת לתושבי השטחים הכבושים לממש את זכותם לחינוך, למקורות פרנסה, לטיפול רפואי ולאיחוד משפחות.

www.gisha.org

רופאים לזכויות אדם מאמינה כי לכל אדם הזכות לבריאות במובנה הרחב ביותר, בהתבסס על זכויות אדם, צדק חברתי, וכללי האתיקה הרפואית. חובתה של מדינת ישראל ליישם זכות זו באופן שוויוני, לכלל האוכלוסיות תחת שליטתה: תושבי ישראל, הבדואים בכפרים הבלתי מוכרים בנגב, אסירים ועצירים, מהגרי עבודה, חסרי מעמד אזרחי, פליטים ומבקשי מקלט, ופלסטינים בשטחים הכבושים.

www.phr.org.il